

د ستراتيژيکو او سيمه ييزو څېړنو مرکز

تحليل هفته

ګڼه: 453

(22 - 29 لړم 1403 هـ ش)

د افغانیو په ارزښت کې بدلون؛ لاملونه او پایلې

دا نشریه د افغانستان او سیمې د مهمو سیاسي، امنیتي، اقتصادي او ټولنیزو پېښو د تحلیل اوونیزه څېړونه ده چې د ستراتيژيکو او سیمه ییزو څېړنو مرکز له لوري په پښتو، دري، انگلیسي او عربي ژبو چمتو کېږي او خپرېږي.

په دې گڼه کې لولئ:

- د افغانیو په ارزښت کې بدلون؛ لاملونه او پایلې ..... 3.
- د افغانیو د ارزښت بدلون او د لوړوالي لاملونه ..... 4.
- په اقتصاد باندې د افغانیو د ارزښت د لوړیدو او بدلونونو پایلې ..... 5.
- پایلې او وړاندیزونه ..... 6.
- سرچینې ..... 8.

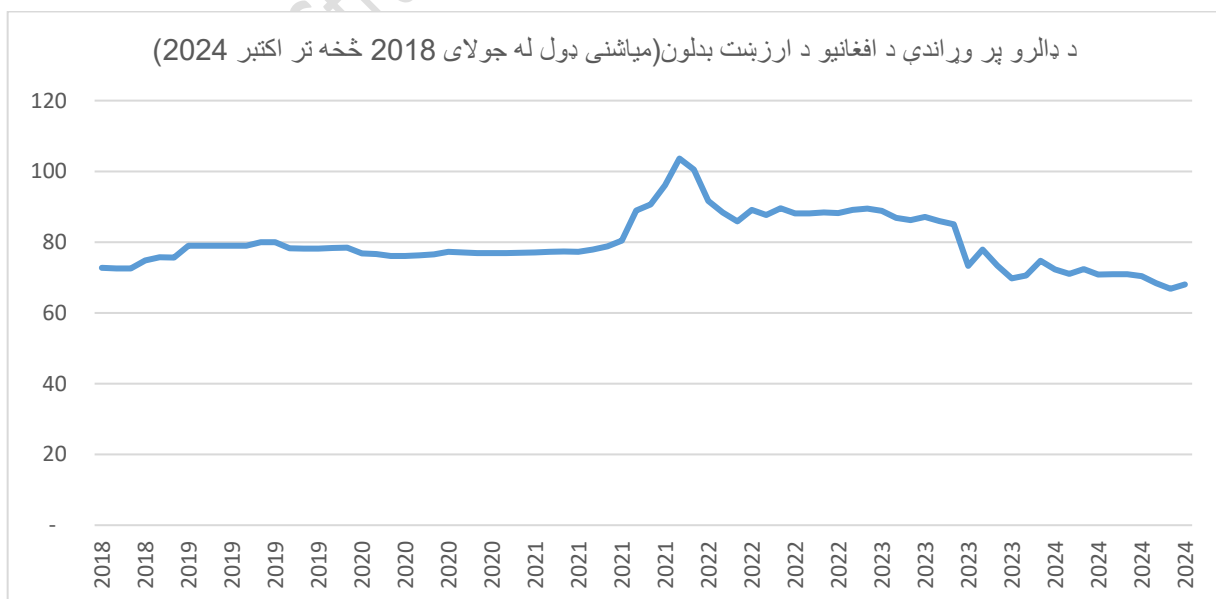
Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

د افغانستان په ارزښت کې بدلون؛ لاملونه او پایلې

سریزه

د افغانستان د اسلامي امارت د بیاځلي واکمنۍ په اوایلو کې د بهرنیو اسعارو په ځانگړي ډول د ډالر پر وړاندې د افغانۍ ارزښت په بې ساري ډول راټیټ شو او په یوه وخت کې د هر ډالر د تبادلې نرخ شاوخوا ۱۳۰ افغانیو ته ورسېد،^۱ خو دا حالت ثابت پاتې نه شو، بلکې د دريو کالو له تېرېدو وروسته، یو ډالر د ۱۴۰۳ کال میزان کې په ۶۵ افغانۍ تبادله شو.^۲ د شته احصایو له مخې ویلای شو چې له ۲۰۰۸ کال وروسته د افغانیو ارزښت په کافي اندازه ثابت نه دی پاتې شوی او تل یې بدلون موندلی دی.^۳ د تېر حکومت په وروستیو درېیو کلونو او د افغانستان د اسلامي امارت په لومړیو درېیو کلونو کې د ډالرو پر وړاندې د افغانۍ ارزښت ته په کتو سره جوتېږي چې په هره دوره کې دا بدلونونه په بېل ډول وو. لکه څنګه چې په لاندې گراف کې په واضح ډول لیدل کېدی شي، د جمهوري ریاست په پای کې او په ۲۰۲۱ کال کې د اسلامي امارت له پیله د افغانیو ارزښت له کمېدو وروسته د ډالر پر وړاندې د افغانیو ارزښت په پرله پسې ډول لوړ شوی، خو د جمهوریت دورې په پرتله ډیر د راټیټېدو په حال کې دی.^۴ خو له هغه وخته چې حکومت په تیرو وختونو کې د پولي سیاست ډیر انتخابونه درلودل، نو د افغانستان د اسلامي امارت د دورې په پرتله د انعطاف اندازه کمه ده. د دې اختیارونو تر ټولو مهم د خلاص بازار عملیاتو (Open Market Operation) له لارې د ډالرو لیلام او د مرکزي بانک د تضمیناتو (شتمنیو) پلور (کیپیتل نوټ) شامل دي. اوس د امریکامتحد ایالاتو له خوا د افغانستان د مرکزي بانک د شتمنیو د کنگل کېدو له امله د ډالرو لیلام شونې نه دی او د شرعي ستونزو له امله د شتمنیو پلورل هم بند شوي او لا هم دوام لري او تر اوسه د سکوکو د تطبیق پروسه، چې د هغې د مناسب بدیل په توګه پیژندل کېږي، نه دی پیل شوی.^۵

د افغانیو د ارزښت بدلون او د لوړوالي لاملونه

د افغانیو په ارزښت کې بدلون او زیاتوالی کیداشی خو لاملونه ولري، چې مهم لاملونه به یې په لاندې ډول مطرح کړو. د موضوع د ښه پوهېدو لپاره اړینه ده چې گران لوستونکي د عرضې او تقاضا له قانون سره آشنا شي. په ساده ډول، د بازار د انډول له نقطې څخه د تقاضا زیاتوالی د نرخ د لوړیدو لامل کیږي او کمښت د نرخ د راټیټېدو لامل کیږي. همدارنگه، د بازار د انډول له نقطې څخه د عرضې زیاتوالی د قیمت د راټیټېدو لامل کیږي او برعکس د عرضې کمېدل د نرخ د لوړېدو لامل کیږي.

د افغانیو د ارزښت د لوړېدو یو لامل د بهرنیو اسعارو د تقاضا کموالی دی. (د عرضې او تقاضا د قانون له مخې: د ډالر لپاره د تقاضا کمښت د نرخ د راټیټېدو لامل کیږي.) د تقاضا دا کمښت د وارداتو کمښت او د بهرنیو اسعارو د پانگې د وتلو له امله رامنځته شوی. ډالرو ته د محدودیت او د بندیزونو په شرایطو کې د لوکس او غیر ضروري توکو د واردولو لېوالتیا کمه شوې او ډالرو ته اړتیا کمه شوې، چې دا کار د افغانیو د ارزښت د نسبي پیاوړتیا لامل شوی دی.

د افغانیو د ارزښت د پیاوړتیا بل مهم لامل د اسلامي امارت هغه تگلارې دي چې په کورنیو راکړو ورکړو کې د بهرنیو اسعارو د استعمال محدودول دي. د بېلگې په توگه په کورنیو اسعارو کې د افغانیو کارولو اړتیا په کورني بازار کې د ډالرو تقاضا کمه کړې او د افغانیو د ارزښت په پیاوړتیا کې یې مرسته کړې ده. د عرضې او تقاضا د قانون له مخې دغو تگلارو د افغانیو تقاضا زیاته کړې او ارزښت یې هم لوړ کړی او هم یې د ډالر تقاضا کمه کړې او ارزښت یې راټیټ کړی دی. په تېرو دوو لسیزو کې د افغانستان په اقتصاد کې د ډالرو کارول (Dollarization) خورا لوړ شوی و. د ډالر د لوړ ارزښت له امله، خلکو د سپما تر څنگ د کوچنیو او لویو معاملو لپاره ډالر کاروي. په دې توگه د ۲۰۰۸ او ۲۰۱۷ کلونو ترمنځ، د افغانستان په سوداگریزو بانکونو کې د ټولو سپما شاوخوا ۶۹ سلنه په ډالرو کېده. دا حالت د افغانیو اقتصاد د تبادلې د وسیلې په توگه د افغانیو ترڅنگ د ډالرو کارولو ته د خلکو لېوالتیا ښيي چې دا سلنه په نړۍ کې تر ټولو لوړه کچه ده.^۶

د صادراتو له لارې د بهرنیو اسعارو د عاید زیاتوالی هم یو له هغو عواملو څخه دی چې د افغانیو ارزښت لوړوي. د افغانستان د صادراتو تحلیل ښيي چې په تېرو درېیو کلونو کې د هېواد صادرات په بې ساري ډول زیات شوي او د ۲۰۲۳ کال تر پایه ۱،۸ میلیارده ډالرو ته رسېدلي دي. دا ښکاره ده چې افغان سوداگر د خپلو صادراتي توکو په بدل کې بهرنی اسعار په ځانگړې توگه ډالر ترلاسه کوي او په افغانیو بدلوي، چې په افغانیو مارکېټ کې د ډالرو عرضه زیاتوي او د افغانیو پر وړاندې یې ارزښت کمېږي.

بل هغه لامل چې د افغانیو د ارزښت په لوړېدو اغېزه کوي په اقتصادي جریان کې د افغانیو د حجم کموالی دی. دا کمښت د مختلفو دلیلونو لپاره واقع کیدای شي. په تېرو وختونو کې، د خلاص بازار عملیاتو په توگه د ډالرو لیلامونو په خیر وسایلو کارول او د تضمیناتو پلور په بازار کې د پیسو د عرضې د کنټرول لامل شو، چې اوس د اوسني شرایطو له امله نه پلي کیږي. پر دې سربېره د هېواد په لوېدیځو، سوېل او ختیځو سیمو

کې د افغانیو بانکونو د پېر او د گاونډیو هېوادونو د اسعارو د راکړې وړکړې د مخنیوي په څېر عوامل هم په بازار کې د افغانۍ د عرضې د کمښت لامل شوي او په پایله کې یې ارزښت زیات کړی، چې په لومړیو دوو کلونو کې مو د اسلامي امارت په حکومت کې لیدلی دی.

په پای کې، د اسعارو د مافیا رول او هغه رواني نفوذ چې وخت په وخت د افغانستان په مالي بازار اغیزه کوي، باید له پامه ونه غورځول شي. دا ډلې او ځانگړي اشخاص د مافیایي شبکو په کارولو او د جعلی خبرونو په خپرولو، د اسعارو غیر واقعي نرخونو او ځینې وخت بازار ته د ډالرو د عرضې د محدودولو له لارې شخصي گټې لټوي او هڅه کوي چې د بازار نرخ د خپلې خوښې کچې ته ورسوي.

د جمهوریت په دوره کې، مرکزي بانک د تبادلې نرخ اداره کولو لپاره د خلاص بازار عملیات او د تضمیناتو پلور په څیر وسایل کارول او هڅه یې کوله چې د ډالرو او نورو بهرنیو اسعارو په وړاندې د افغانۍ ارزښت ټیټ کړي. خو اوس د دغو وسایلو د محدودیتونو او تعلیق له امله د مرکزي بانک له خوا د افغانیو د ارزښت د مستقیم کنټرول امکان ډېر محدود شوی دی. له همدې امله په تېرو درېیو کلونو کې د افغانیو په ارزښت کې بدلونونه ډېر شوي دي.

په اقتصاد باندې د افغانیو د ارزښت د لوړیدو او بدلونونو پایلې

په اقتصاد او ټولنه کې د افغانیو د ارزښت د لوړوالي او بدلون پایلې توپیر لري او اغیزې یې متفاوتې دي. د دې پایلو تر ټولو مهم په لاندې ډول دي:

د انفلاسیون او نرخونو په کچه اغېزه: په ټولیزه توګه د افغانیو د ارزښت زیاتوالی د وارداتي توکو د نسبي نرخ په راټیټولو کې مرسته کوي او د انفلاسیون په کنټرول کې اغیزمن وي. له همدې امله، اکثره خلک په بازار کې د قیمت د کچې د راټیټولو لپاره د افغانۍ د قوي اسعارو پلوي دي ترڅو په بازار کې د توکو بیې ټیټې شي. که د افغانیو د ارزښت په لوړیدو سره د وارداتي توکو بیه راټیټه نه شي، نو د ارزښت دغه لوړوالی په اصل کې د افغانیو د اخیستلو ځواک نه دی لوړ شوی چې دا په ځانگړې توګه د افغانستان په قضیه کې صدق کوي. د یادونې وړ ده، چې د افغانیو د ارزښت لوړېدل د هغو توکو د وارداتي بیې په راټیټېدو هېڅ اغېز نه لري، چې په نړیوالو بازارونو کې یې بیې لوړې شوې دي. د نرخونو دغه زیاتوالی د وارداتي انفلاسیون په نوم یادېږي، چې په اصلي هیواد کې د بیو د لوړوالي له امله رامنځته کېږي او کنټرول یې د وارداتي هیواد له کنټرول څخه بهر وي.

پر کارموندني او اقتصادي ودې منفي اغېزې: په ټولیزه توګه که څه هم د افغانیو پیاوړې اسعار د وارداتي توکو بیې تر یوه حده راټیټوي، خو برعکس کولای شي د کورنیو تولیدي توکو بیې لوړې کړي. (د عرضې او تقاضا قانون: د نرخ زیاتوالی د تقاضا د کمښت لامل کېږي). نو د اقتصاد له نظره د افغانیو ارزښت باید د ډالر

په مقابل کې نه ډېر قوي او نه ډېر کمزوری وي، بلکې د نورو سترو اقتصادي بدلونونو لکه صادرات، اقتصادي وده او انفلاسیون په پام کې نیولو سره باید په مناسبه کچه وساتل شي او د لوړ انفلاسیون مخه ونیول شي. ځکه چې د لوړ بدلون له امله او دا چې د ملي اسعارو د ارزښت او د نرخ کچې ترمنځ اړیکه عموماً غیر مستقیم وي (د افغانۍ ارزښت په لوړیدو سره د نرخ کچه راټیټه کیږي او برعکس د نرخ کچه لوړېږي)، پانگه اچوونکي نشي کولی د دوی د خپلې گټې او زیان اندازه په سمه توگه تحلیل کړي او پرېکړه وکړي.⁷ له بلې خوا، د افغانیو د ارزښت د لوړوالي له امله د بیې له کمښت سره، پېرودونکي نه شي کولای خپل د پېرلو پلان په سمه توگه طرح او پلي کړي. د پایلې په توگه، د افغانیو په ارزښت کې بدلون کولی شي د پانگونې او تقاضا کمولو له لارې د کارموندنې او اقتصادي ودې په کچه منفي اغیزه وکړي.

د صادراتو د رقابت کموالی: د افغانیو د ارزښت لوړېدل په نړیوالو بازارونو کې د افغانیو توکو د رقابت وړتیا کمولی شي. کله چې د افغانۍ ارزښت لوړېږي، د افغانستان د صادراتي توکو وروستی بیه د ورته بهرنیو محصولاتو په پرتله لوړېږي، چې د صادراتي عوایدو د کمېدو لامل کېږي.

د کورني اقتصاد نسبي ثبات: د افغانیو د ارزښت لوړېدل په ځانگړي ډول له سختو بدلونونو وروسته د افغانستان کورني اقتصاد ته نسبي ثبات ورکړی دی. د افغانیو د ارزښت د بې ثباتۍ په کمولو او د هغې نسبي ثبات سره، خلک د ډالر پر ځای په افغانۍ باور کوي، چې کولی شي په کورنيو اسعارو د باور په رامنځته کولو کې مرسته وکړي او د ډالر او نور بهرني اسعارو د کارولو کمولو پروسه (De-dollarization) گړندی کوي چې د ملي حاکمیت د پیاوړتیا او د دولت د پولې او مالي تگلارو د اغیزمنتوب لامل گرځي.

پایلي او وړاندیزونه

د محدودو سیاستونو او د بهرنیو اسعارو د تقاضا کموالی له امله د افغانیو په ارزښت کې بدلون او زیاتوالی د افغانستان پر اقتصاد مختلفې اغیزې لري. د وضعیت د ښه والي او د اقتصادي ثبات د ترلاسه کولو لپاره، لاندې وړاندیزونه وړاندې کېږي:

1- د تبادلې نرخ او انفلاسیون کچه په نښه کول: د نورو هیوادونو په څیر، د ډالر په وړاندې د افغانیو د تبادلې نرخ په اغیزمنه توگه کنټرول او د انفلاسیون مخنیوي لپاره، حکومت باید هر کال د اقتصادي ماډلونو او د ژورو تحلیلونو په کارولو سره د تبادلې نرخ او د انفلاسیون سلنه په نښه کړي. د تبادلې نرخ او د انفلاسیون سلنه باید داسې وي چې دا د اقتصادي تاثیر تضمین کوي او د لوی اقتصادي شاخصونو حالت په مناسبو شرایطو کې ساتي. د کال په اوږدو کې، حکومت باید هڅه وکړي چې د مالي او پولې پالیسي وسایلو په کارولو سره د تبادلې نرخ او د انفلاسیون کچه ټاکل شوي هدفونو ته نږدې وساتي. د اقتصادي شرایطو او لویو شاخصونو په پام کې نیولو سره، د افغانستان د اقتصاد لپاره

د تبادلې مناسب نرخ د هر ډالر لپاره د 70 او 75 افغانیو ترمنځ وي او د انفلاسیون کچه شاوخوا 3٪ وړاندیز کېږي.

2 - د هر اړخیز پولي پالیسیو پلي کول او د بدیل شرعي وسایلو کارول: د موجوده پولي پالیسیو وسیلو سربیره، لکه د خلاص بازار عملیاتي پالیسیو په چوکاټ کې د ډالرو لیلیم، حکومت باید د پولي پالیسیو نوي وسایل وکاروي، لکه صکوک. همدارنگه د تبادلې نرخ اداره کولو لپاره او په بازار کې د دې وسایلو په پیروندو او پلورلو سره د افغانیو په ارزښت کې د خورا لوړ بدلون مخه ونیسي. د دې تگلارې د بریالیتوب لپاره، د افغانستان د ونډو بازار او پانگې بازار ته وده ورکول اړین دي.

3 - د وارداتو د بدیل پالیسیو په کارولو سره د اسعارو د زیرمو پیاوړتیا، د صادراتو هڅول او د راکړې ورکړې زیاتول: په صادراتي سکتورونو کې پانگونه او پر وارداتو د تکیه کمول کولی شي د هیواد د بهرنیو اسعارو د زیرمو په ښه کولو او د افغانۍ د ارزښت په ثبات کې مرسته وکړي. د وارداتو د بدیل پالیسیو په پلي کولو او د صادراتو په زیاتولو سره به د بهرنیو هیوادونو د بهرنیو اسعارو د رالیږلو په زیاتېدو سره د مرکزي بانک د بهرنیو اسعارو زیرمې پیاوړې شي او مرکزي بانک کولای شي چې د افغانۍ د ارزښت د بدلون د کنټرول لپاره د پولي سیاست د یوې وسیلې په توګه د افغانیو د ارزښت د ساتلو لپاره او د انفلاسیون په مخنیوي کې ترې ګټه واخلي.

4 - د بهرنۍ پانګونې د جذب لپاره اسانتیاوې: د بهرنیو پانګونو لپاره د لازمو اسانتیاوو برابرول د پانګې د وتلو مخه نیسي او د کورنیو اقتصادي ثبات او د خلکو د باور په زیاتولو کې مرسته کوي. د نورو عواملو ترڅنګ لکه سیاسي ثبات، د پانګونې ساده قوانین او امنیت، د افغانیو د ارزښت بې ثباتي او د انفلاسیون کچه ټیټه وي، هومره به بهرنی پانګوال په هېواد کې پانګونې ته لېواله وي.

5 - د ملي اسعارو پیاوړتیا: په ورځنیو راکړو ورکړو کې د افغانیو کارولو ته وده ورکولو، د سپما لپاره د افغانیو کارونه او د افغانستان په بازارونو کې د ګاونډیو هېوادونو د پیسو د انتقال په مخنیوي سره کولای شو د افغانۍ د پیاوړتیا او د ارزښت په لوړولو کې مرسته وکړو.

6 - د بانکي محدودیتونو لرې کول: اسلامي امارت باید د نړیوال رسمیت پیژندنې لپاره نور ګامونه پورته کړي او د بانکي محدودیتونو په ځانګړې توګه د هېواد د بهرنیو اسعارو په زیرمو محدودیتونو د لرې کولو لپاره لا زیاتې هڅې وکړي. دا اقدامات به په لنډ او اوږد مهال کې د افغانۍ پر ثبات د پام وړ اغېز ولري، ځکه دولت کولای شي د پولي سیاست د یوې وسیلې په توګه د بهرنیو اسعارو له زیرمو څخه کار واخلي او د اړتیا په وخت کې ډالر بازار ته عرضه کړي او د افغانیو اندازه کنټرول کړي.

سرچینې

1. طلوع نیوز

<https://tolonews.com/fa/business-176125>

2. نرخ تبادلہ افغانی، د افغانستان بانک

https://www.dab.gov.af/exchange-rates?field_date_value=10%2F19%2F2024

3. نرخ تبادلہ افغانی، سایت مور

<https://www.moore.af/resources/taxation-resources/exchange-rates>

4. نرخ تبادلہ افغانی، سایت سرمایگذاری

<https://www.investing.com/currencies/usd-afn-historical-data>

5. صادرات افغانستان

<https://tradingeconomics.com/afghanistan/exports>

6. تاثیرات دالری سازی بالای اقتصاد افغانستان

<https://8am.media/fa/the-effects-of-high-dollarization-of-the-afghan-economy/>

7. تاثیر تورم بالای نرخ تبادلہ

<https://www.investopedia.com/ask/answers/022415/how-does-inflation-affect-exchange-rate-between-two-nations.asp>

د ستراتېژیکو او سیمه ییزو څېړنو مرکز نادولتي، غیر انتفاعي او خپلواک ارگان دی، چې په ۱۳۸۸ لمریز کال کې په کابل کې جوړ شوی. دغه مرکز د خپلو بې پرې او کره څېړنو له لارې، په افغانستان او سیمه کې د پالیسیو د ارزونې او بډاینې لپاره فعالیت کوي.

اړیکه:

ایمیل: info@csrsaf.org

وب سایت: www.csrsaf.org

+93780618000

شمېره: +93780618000

www.csrsaf.org

info@csrsaf.org